

Samenvatting

Situatieschets

Meer instroom mbo'ers

De aard van de instroom in het hoger beroepsonderwijs is gedurende het eerste decennium na 2000 sterk gewijzigd. Het aandeel van mbo-opgeleiden in de instroom is fors toegenomen. Tegelijkertijd neemt het aantal instromers vanuit het vwo af. Deze ontwikkeling geldt zowel voor het hoger beroepsonderwijs in zijn totaliteit, als specifiek voor de lerarenopleidingen (pabo en tweedegraads lerarenopleidingen). In totaal 30% van de beginnende studenten in het hoger beroepsonderwijs heeft een mbo-vooropleiding gevolgd, dat zijn circa 30.000 studenten (havo en vwo respectievelijk 41% en 9%). Voor de pabo-opleidingen is dat 34%, circa 4.500 mbo-instromers (havo en vwo respectievelijk 42% en 7%). In de tweedegraads lerarenopleidingen is de instroom van mbo'ers 20% (havo en vwo respectievelijk 33% en 8%).

Hoge uitval en laag rendement vanuit mbo en havo

Daarnaast is er sprake van een hoog percentage uitvallers (inclusief wisselaars) in het eerste jaar van de hbo-opleidingen. Dit ligt in 2008 voor mbo-opgeleiden op 34% en voor havo'ers zelfs op 39%; specifiek voor de pabo zijn de percentages respectievelijk 40% en 32% en voor de tweedegraads lerarenopleidingen respectievelijk 37% en 42%.¹ Het rendement na vijf jaar studie ligt voor de mbo'ers op 54% hbo-breed; 60% voor de pabo en 50% voor de tweedegraads opleidingen.² Opvallend is dat het rendement na 5 jaar hbo-studie bij de mbo'ers hoger is dan bij de havo'ers; respectievelijk 54% en 46%. Specifiek voor de pabo zijn er op dit punt weinig verschillen tussen mbo'ers en havo'ers, maar voor de tweedegraads lerarenopleidingen geldt dat mbo'ers het flink beter doen dan havo'ers (respectievelijk 50% en 32%). Dat de uitval na 1 jaar studie hoger en het rendement bij havo'ers in het algemeen lager is dan bij de mbo'ers, is voor een belangrijk deel terug te voeren tot het relatief grote aantal havo-instromers dat na 1 jaar studie wisselt van opleiding. De havo'ers vallen sec minder vaak uit dan de mbo'ers, maar wisselen meer van opleiding, zowel binnen als buiten de eigen sector.

Maatregelen noodzakelijk en algemeen instroomrecht behouden

De raad meent, gezien de hoge uitval in het eerste jaar en het betrekkelijk lage rendement na vijf jaar, dat verdere beleidsmaatregelen voor mbo'ers en eigenlijk ook voor havo'ers noodzakelijk zijn. Er is daarbij volgens de raad onvoldoende grond om het algemeen instroomrecht voor mbo'ers te amenderen, in het licht van het algemeen belang van dit instroomrecht. Het verschil in uitval tussen mbo'ers en havo'ers is betrekkelijk klein en er is verder onvoldoende empirisch bewijs met betrekking tot verschillen in het rendement tussen doorstroom naar verwante sectoren en doorstroom naar niet-verwante sectoren. Daarbij creëert de werking van de selectieve hbo-propedeuse een evenwicht tussen het belang van het opleiden van kwalitatief goede beroepsbeoefenaren enerzijds en het belang van een algemeen instroomrecht anderzijds. De raad meent het algemene instroomrecht mede te kunnen behouden vanuit de wetenschap dat reeds ingezet beleid in de nabije toekomst zal zorgen voor verhoging van de kwaliteit van de instroom.

1 Voor de havo'ers is de uitval in het eerste jaar 32% voor de pabo en 42% voor de tweedegraads lerarenopleidingen. Voor de vwo'ers zijn deze aantallen 24% respectievelijk 25%.

2 Voor de havo'ers zijn de rendementen na vijf jaar 61% en 32% voor respectievelijk de pabo en de tweedegraads opleidingen.

Aanbevelingen

1) Doorgaan met beleidsmaatregelen

Een eerste aanbeveling betreft het daadwerkelijk doorvoeren en evalueren van al in uitvoering genomen of voorgesteld beleid gericht op verhoging van het niveau van het onderwijs (onder andere invoering referentieniveaus; landelijk examens voor bepaalde vakken in het middelbaar beroepsonderwijs).

2) Opstellen van een doorstroomdossier naast en in samenhang met het beroepskwalificatiedossier

Een tweede aanbeveling heeft betrekking op de verbinding tussen middelbaar en hoger beroepsonderwijs door middel van kwalificatiedossiers. De kwalificatiedossiers van de meeste mbo-opleidingen bevatten nu vooral diploma-eisen die vanuit het perspectief van de arbeidsmarkt relevant zijn: het beroepskwalificatiedossier. De raad stelt voor dat naast en in samenhang hiermee een doorstroomdossier wordt opgesteld. Het ligt in de lijn dat de HBO-raad en de MBO Raad hier gezamenlijk het voortouw nemen. Het doorstroomdossier bevat een algemeen instroomprofiel voor beginnende mbo- en havo-instromers.

3) Zelftoets aankomende studenten

Het in een doorstroomdossier te verwerken algemene instroomprofiel kan mede de basis vormen voor een zelftoets voor aankomende studenten.

De door de raad voorgestane Aaho (Afspraak aanvang hoger onderwijs) sluit aan bij de invoering van referentieniveaus, maar verlegt uitdrukkelijk het perspectief van de school naar dat van de aankomende student zelf. Kern van de Aaho is dat het de aankomende student moet bedienen als beslissers. De resultaten dienen voor aankomende studenten ter ondersteuning bij hun eigen afweging op de vraag of zij adequaat voorbereid zijn op de opleiding. De Aaho is een door aankomende studenten zelf via het internet af te nemen geheel van toetsen met vier onderdelen: Nederlands, Engels, rekenen/wiskunde en studievoordigheden, en heeft drie niveaus: basis, voldoende, gevorderd.

4) Remediërende en stimulerende activiteiten

De raad benadrukt dat hij met de hieronder genoemde voorstellen niet beoogt de selectiefunctie van de propedeuse ter discussie te stellen.

4a) Beginnende studenten bijspijkeren

Hierbij gaat het om het op vrijwillige basis repareren van deficiënties van instromende studenten. De raad acht het van belang dat deficiënties bij het begin van de opleiding gestructureerd worden aangepakt en acht daarvoor de hbo-onderwijsomgeving het meest geschikt. Duur en intensiteit van deze remediërende activiteiten hangen af van de mate van aangetroffen tekorten; mogelijk dat hiervoor zes maanden moeten worden uitgetrokken. De raad denkt hierbij vooral aan de algemene vakken rekenen en taal en de andere zaakvakken die aan de orde zijn in basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Na deze remediërende periode kan de student vervolgen met het reguliere curriculum. In aansluiting hierop stelt de raad voor in het kader van flexibilisering van instroommomenten pilots te starten om, parallel met het middelbaar beroepsonderwijs, ook in het hoger beroepsonderwijs een tweede teldatum (op 1 februari) gekoppeld aan de instroomdatum te realiseren.

De remediëringsmaatregel is tijdelijk omdat de raad verwacht dat de invoering in het middelbaar beroepsonderwijs van referentieniveaus en van centrale examens taal en rekenen/wiskunde in 2014 en daarna tot instroom met verhoogd cognitief niveau zal leiden. De remediërende programma's zijn bedoeld voor alle zwakke instromers; bij aanmelding wordt elke instromer gediagnosticeerd. Dit laat onverlet de maatregelen die het middelbaar beroepsonderwijs neemt om studenten zo goed mogelijk toe te rusten door middel van bijvoorbeeld een kopklas, andere vooropleidingstrajecten en een doorstroomgroep.

4b) Contactintensieve kleine thuisbases voor beginnende studenten

Deze aanbeveling betreft meer aandacht voor inhoudelijke en sociale integratie.³ Bij bevordering van inhoudelijke integratie gaat het bijvoorbeeld om didactiek op maat (meer structuur in het aanbieden van de leerstof), en een meer actieve, op de persoon gerichte inhoudelijke begeleiding met veel persoonlijk contact tussen docent en student. Daarbij moet een scherpere begeleiding bij stages losraken van de opleiding voorkomen. Meer aandacht voor een georganiseerd sociaal leven van studenten, waar extra-curriculaire activiteiten onderdeel van uitmaken, zal aan de sociale integratie moeten bijdragen. 'Schooltjes' binnen de hogeschool vormen een sociaal houvast voor nieuwe studenten. In het verlengde van meer aandacht voor inhoudelijke en sociale integratie acht de raad het van belang dat de studenten in de eerste twee jaar van de hbo-opleidingen vaste groepen vormen, gekoppeld aan een vaste kerngroep van docenten en begeleiders.

4c) Bezinning op de opvang-/ontvangstcultuur in het hoger beroepsonderwijs en meer diversiteit in opleidingsvormen

De raad meent dat een juiste opvang-/ontvangstcultuur in het eerste studiejaar de kloof tussen middelbaar en hoger beroepsonderwijs kan helpen overbruggen. De hogeschool moet de mbo'ers willen verwelkomen. Ook in het licht van de emancipatiefunctie van het hoger beroepsonderwijs is het van groot belang goede opvang te bieden voor die instromers (diploma mbo niveau 4 en 21-plusinstromers met toelatingsexamen) die niet via de van oudsher gevolgde routes instromen. Onderzoek naar de opvang-/ontvangstcultuur in het hoger beroepsonderwijs acht de raad gewenst

Doorstroming hoeft niet per se onmiddellijk na het behalen van het mbo-diploma plaats te vinden. De raad stelt dan ook voor om alternatieven te creëren voor het automatisme om direct door te studeren aan een hbo-opleiding. Zo'n alternatief kan zijn combinaties van werk en opleiding. Mbo'ers die op werk gericht zijn, volgen een duaal traject waarbij - naar het voorbeeld van een lerarenopleiding pabo - een aanstelling als onderwijsassistent samengaat met een studie pabo. De raad beveelt de bewindslieden en de opleidingen aan, deze optie voor meerdere hbo-opleidingen te ontwikkelen en standaard te gaan aanbieden aan mbo-afgestudeerden. Hij beseft daarbij dat deze opleidingsvariant nog maar nauwelijks aangeboden wordt, mogelijk wegens gebrek aan arbeidsplaatsen en belangstelling. Het model van opleiden in de school/op de werkplek kan hiervoor wellicht een basis bieden.

5) Actieve opstelling mbo-opleidingen ten behoeve van doorstroom naar het hbo

Een goede aansluiting tussen middelbaar en hoger beroepsonderwijs vereist ook een steviger inspanning van de kant van het middelbaar onderwijs. Roc's kunnen het initiatief nemen tot uitwisseling tussen docenten van roc's en hogescholen, gezamenlijk overleg over de leerinhouden, inbreng van hogeschooldocenten bij de examinering in het middelbaar beroeps-

³ In de literatuur wordt inhoudelijke integratie doorgaans 'academische integratie' genoemd.

onderwijs, en regionale samenwerking op het terrein van doorlopende leerlijnen. Binnen het curriculum van de roc's kunnen verschillende soorten differentiaties worden aangebracht in het licht van de overgang naar de hogeschool. Specifieke voorzieningen, zoals de kopklas voor onderwijsassistenten die willen doorstromen naar de pabo, vragen inspanningen van de roc's. De ontwikkeling van een doorstroomdossier zoals in dit advies aanbevolen, biedt de gelegenheid hier systematisch aan te werken.

6) Passende differentiatie in de pabo

De raad beveelt ten slotte aan nader onderzoek te doen naar differentiatie in de pabo-opleiding. Studenten dienen daarbij een keuze te maken en zich te richten op op het jonge kind (tweeënhalf/drie tot acht jaar) of het iets oudere kind (zes tot twaalf jaar). De raad verwacht dat een programma gericht op het jonge kind met name ook die onderwijsassistenten aantrekt en motiveert die met jonge kinderen willen werken. Differentiatie in het pabo-curriculum kan zo bijdragen aan een betere studiekeuze en verhoogde motivatie met gelijkblijvende kwaliteit. Overheid en opleidingen zouden moeten bezien in hoeverre een dergelijke differentiatie naar het jonge en het oudere kind de studiekeuze en het blijven studeren van pabo-studenten in en na het eerste leerjaar positief beïnvloedt.